

4. előadás

Petri hálók kiterjesztések

ismétlés

Dinamikus viselkedés

Petri hálók „működésének” egy lépése:

- Állapot megváltozása: tranzíciók „tüzelése”
  - korábbi állapot: kezdeti token eloszlás vektor
  - tüzelés végrehajtása
    1. engedélyezettség vizsgálata
    2. tokenek elvétele a bemeneti helyekről
    3. tokenek kirakása a kimeneti helyekre
  - új állapot: megváltozott token eloszlás vektor

Állapotátmenet

Tüzelés végrehajtása:

- Engedélyezett tranzíció tetszése szerint tüzelhet vagy nem
  - “fire at will”
- Több tranzíció engedélyezett: konfliktus
  - egy lépésben csak egy engedélyezett tranzíció tüzelhet
  - konfliktusfeloldás véletlen választással
- **$\mathcal{P}$ Nemdeterminisztikus működés**

A tranzíció tüzelése

- elvesz $w^-(p, t)$ darab tokent a $p \in \mathbf{I}$ t bemeneti helyekről
  - $w^-(p, t)$ a $p \rightarrow t$ él súlya
- elhelyez $w^+(t, p)$ darab tokent a $p \in \mathbf{tI}$ kimeneti helyekre
  - $w^+(t, p)$ a $t \rightarrow p$ él súlya

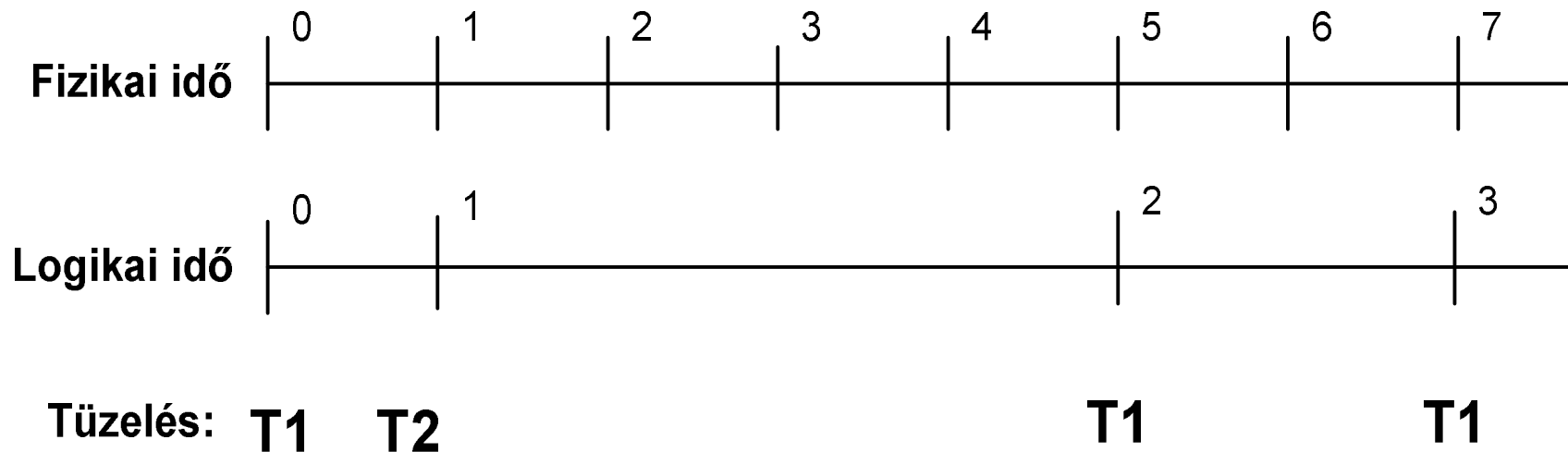
A nemdeterminisztikus működés kiküszöbölése

- A nemdeterminisztikus működés nem mindig engedhető meg
- kiküszöbölésére különböző korlátozásokat vezethetünk be rendszerünkben
- Szimulációs problémák

Kiterjesztések okai

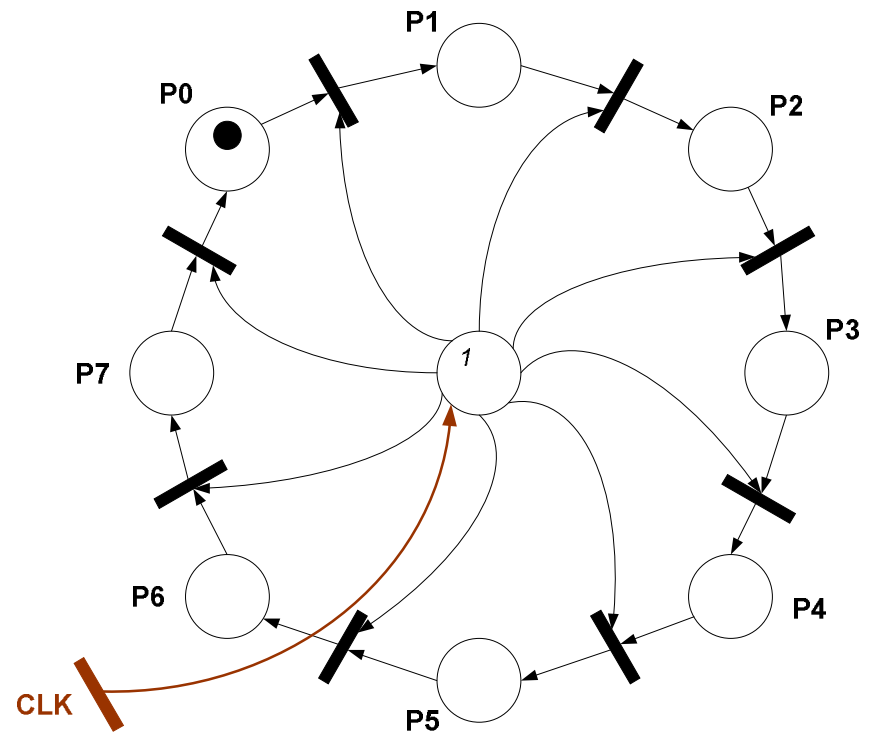
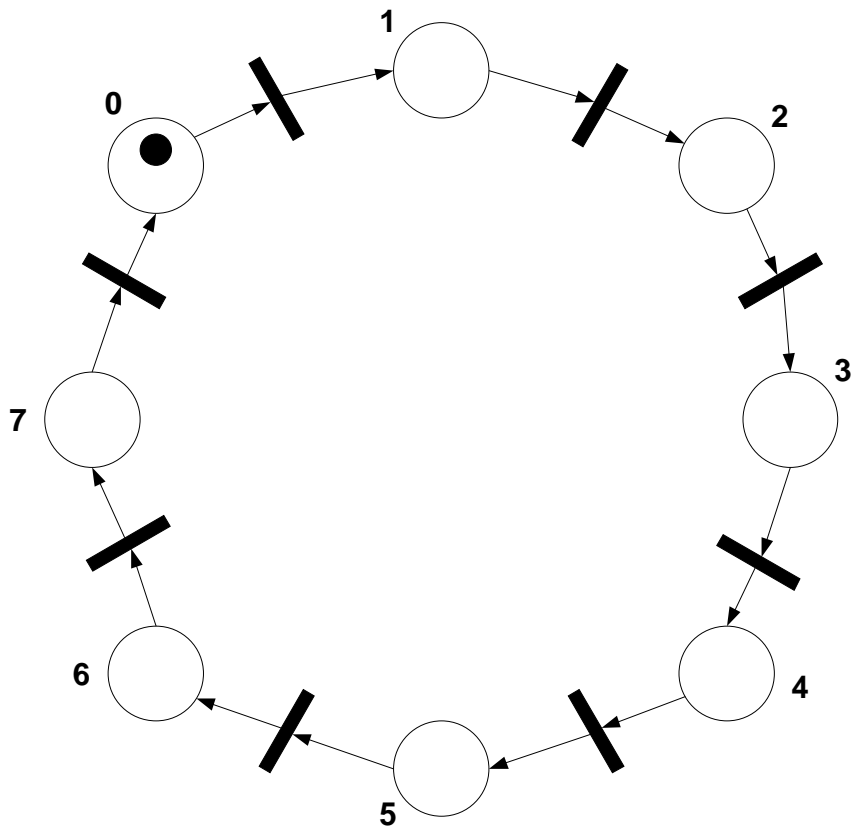
- Időkorlátok (valós és logikai idő, implicit és explicit idő),
- Átláthatóság,
- Végtelen körök,
- Nem-determinisztikus működés...

Időkorlát

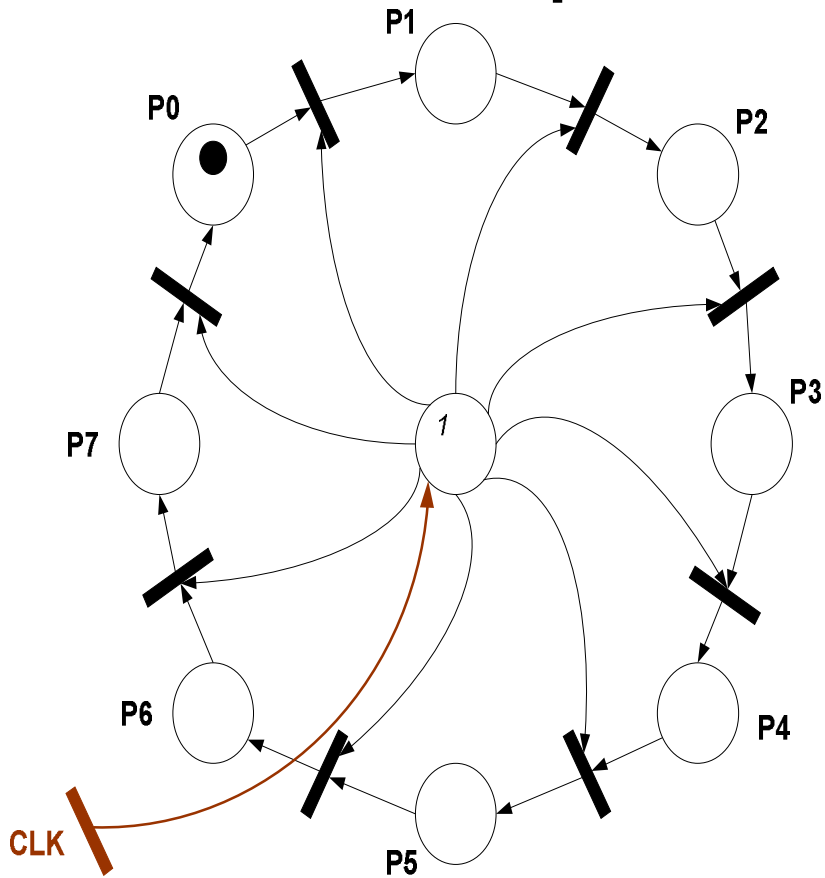
implicit időfogalmat kapcsolunk rendszerünkhöz, amelyben egy engedélyezett tranzíció tüzelése a $[0, \infty)$ intervallumban bárhol megtörténhet (fire-at-will).

1. példa: nyolcas számláló

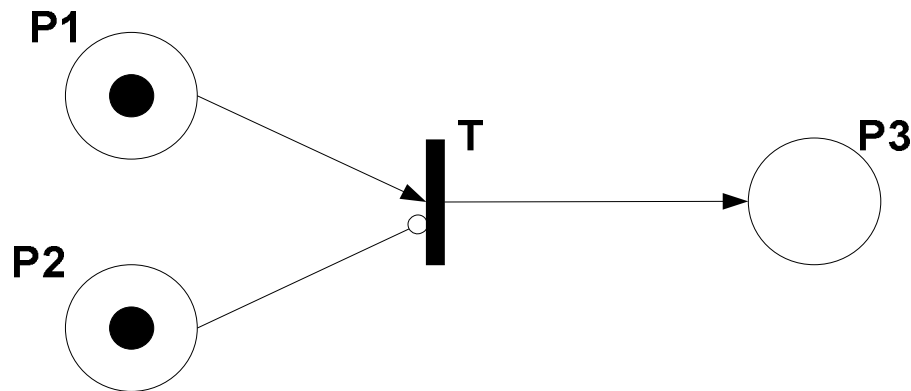

Vezessünk be órajelet kapacitáskorláttal!

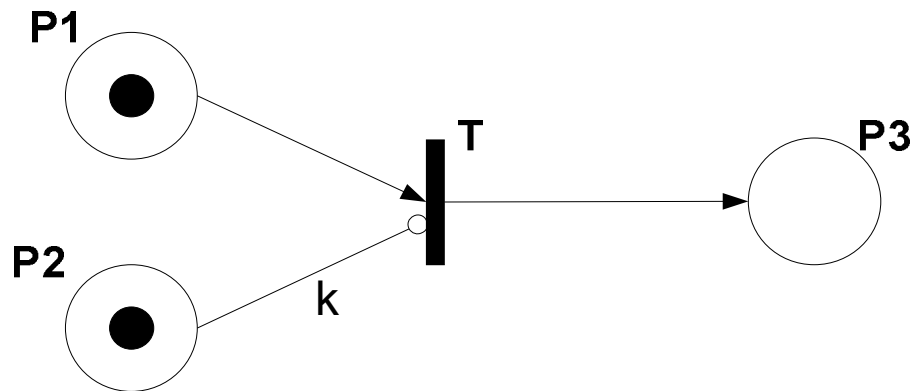
- Korlátozzuk tehát a közepső állapot kapacitását egyetlen tokenre (ezt jelöli a beleírt 1-es). Ez azt jelenti, hogy azon a helyen maximum 1 token lehet egyszerre, tehát bemenő tranzíció nem tüzelhet, amíg a tüzelés túllépné a **kapacitáskorlátot**.
- Így ha esetünkben egyszer már ütött az óra, tehát van órajel-token a rendszerben, akkor mindaddig nem üthet újra az óra, amíg ez el nem tűnik, azaz amíg a számláló nem lép egyet. Így biztosíthatjuk azt, hogy minden órajelre egyet és pontosan egyet lépjen a számlálónk.

Használjunk tiltó éleket!

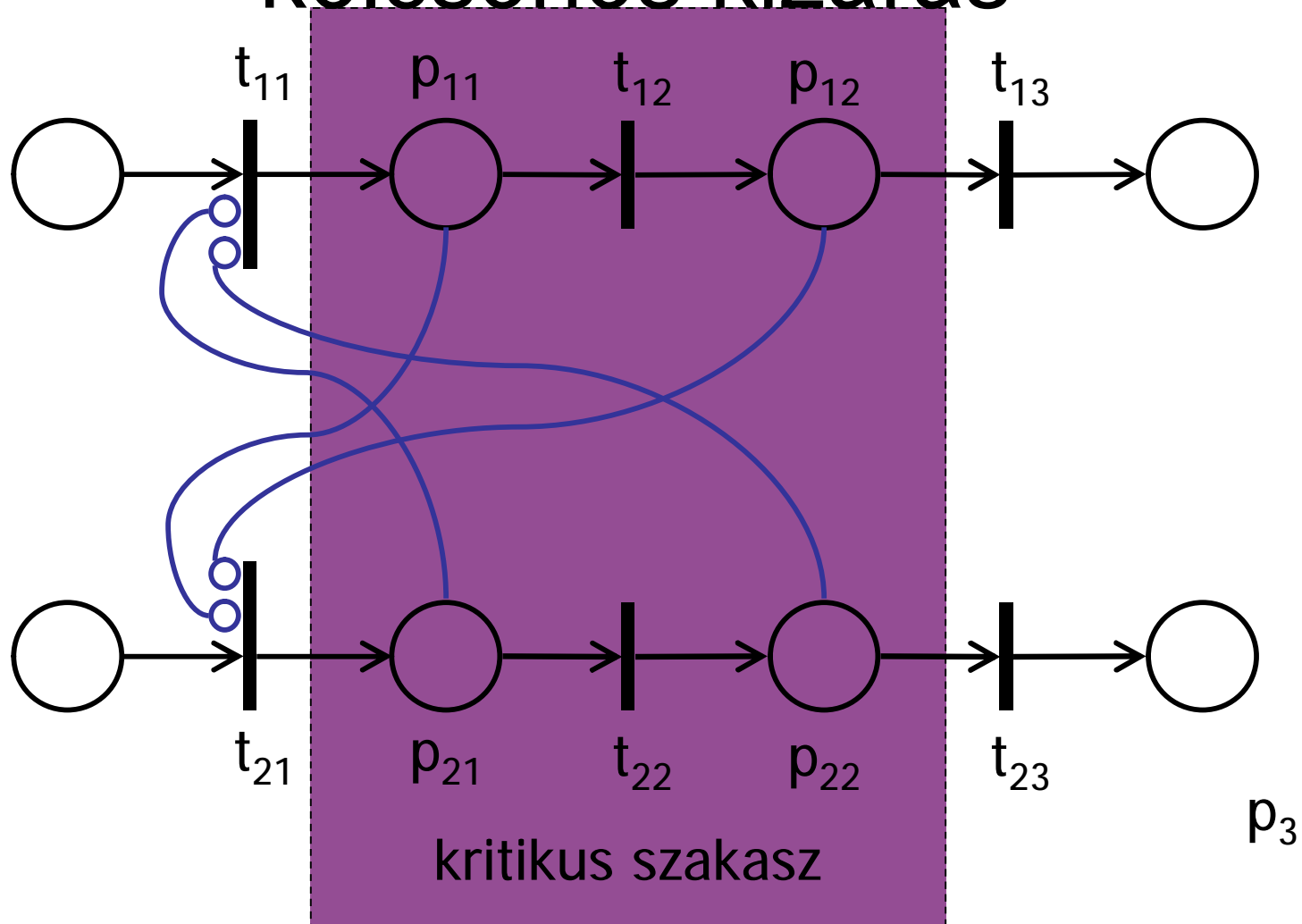
- A kapacitáskorlát helyett **tiltó éleket** veszünk fel a hálóba.
- A tiltó él azt jelöli, hogy a tranzíció *ne* tüzessen, amíg az adott feltétel teljesül. Az alábbi ábrán például addig nem tüzeli a tranzíció, amíg a P2 helyen van token

Használjunk tiltó élet!

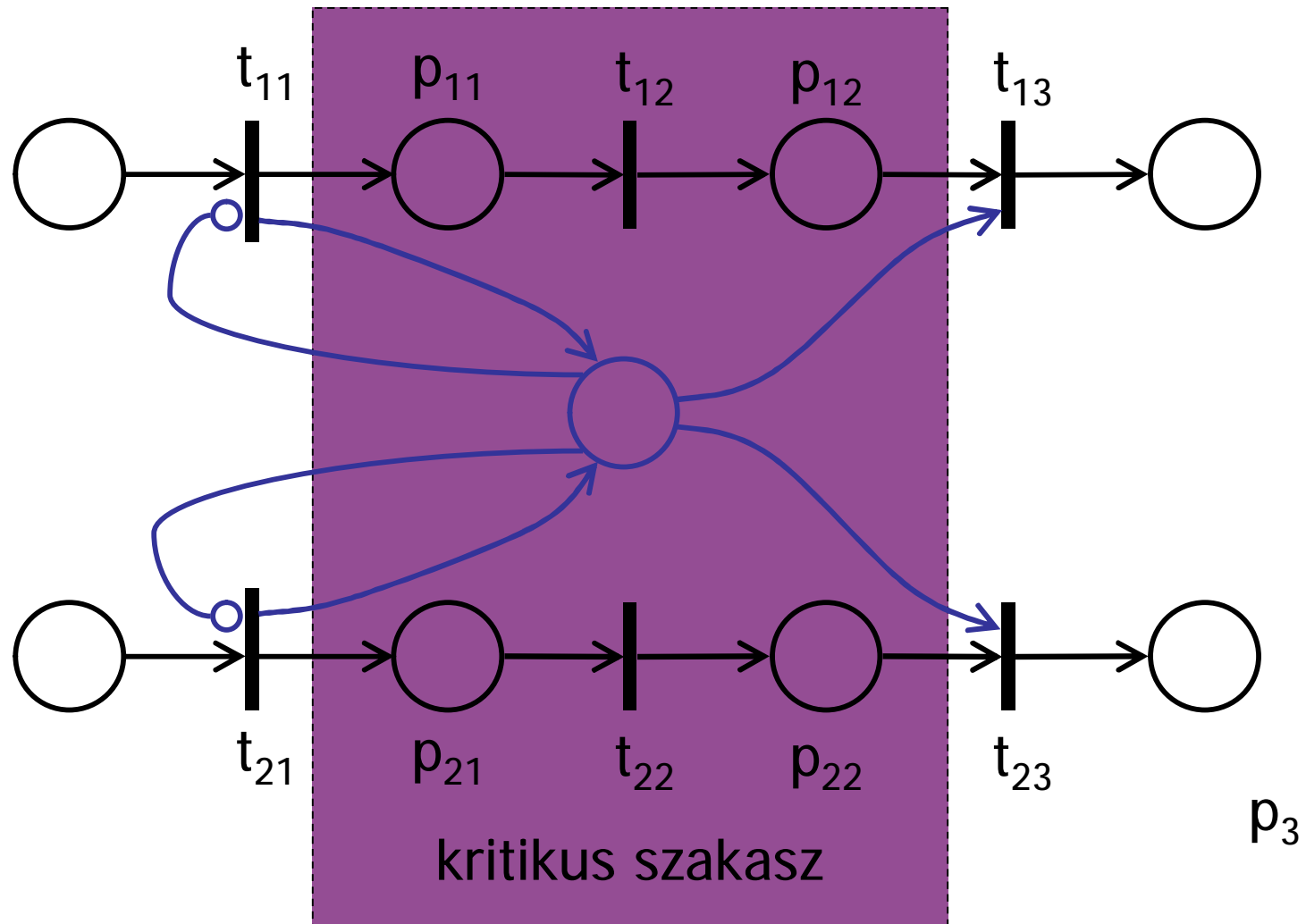

- Ha a tiltó élhez egy k súlyt is rendelünk, az azt jelenti, hogy ha az él bemeneti helyén az adott k számú, vagy annál több token van, akkor a tranzíció tiltott, ha k -nál kevesebb token szerepel a helyen, akkor a tranzíció engedélyezett.
- Ezzel a módszerrel azt köthetjük tehát ki, hogy mindaddig nem jöhet óraütés, amíg van token a megfelelő helyen

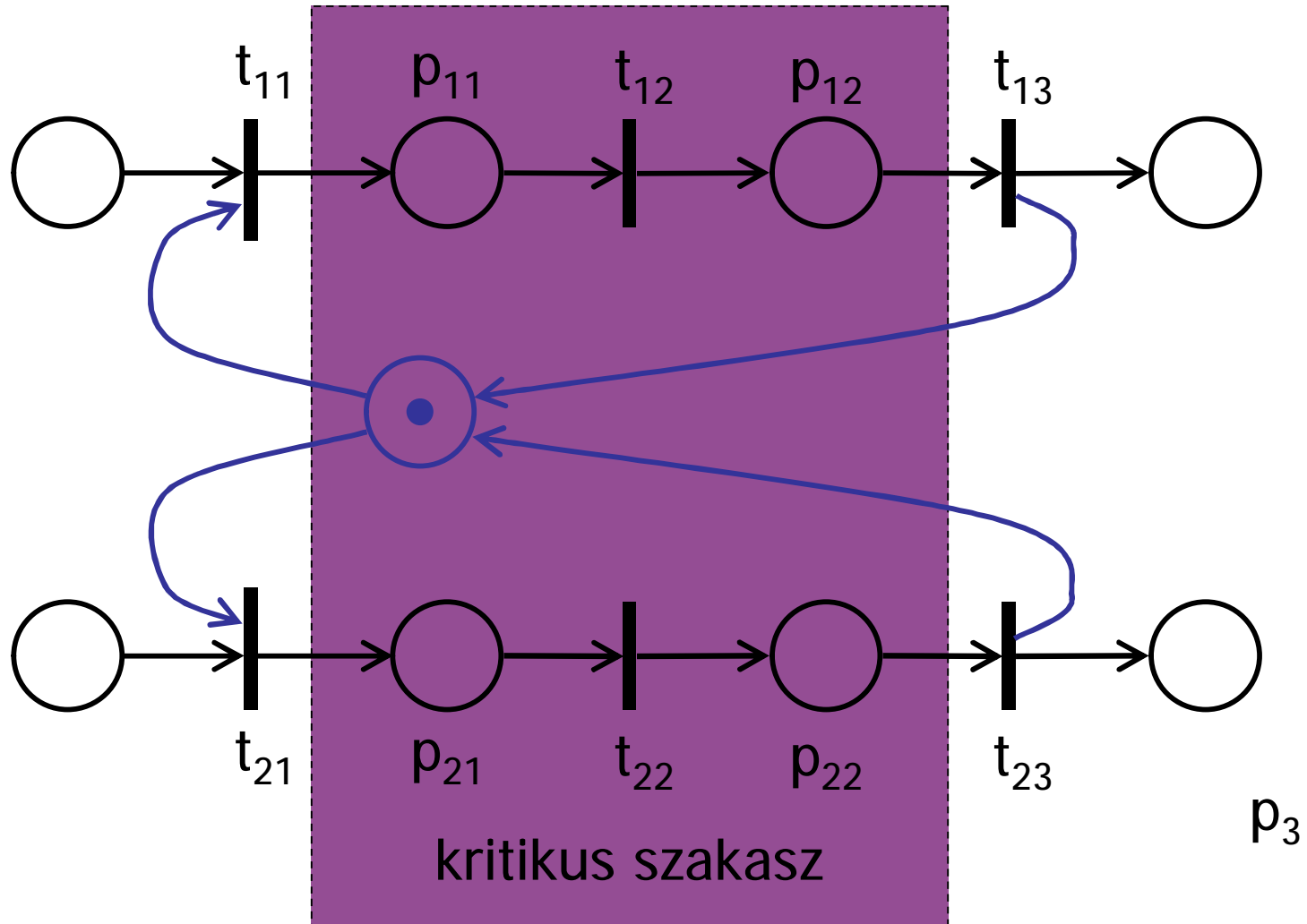
2. példa tiltó él alkalmazására: kölsönös kizárás

Ugyanez másképp:

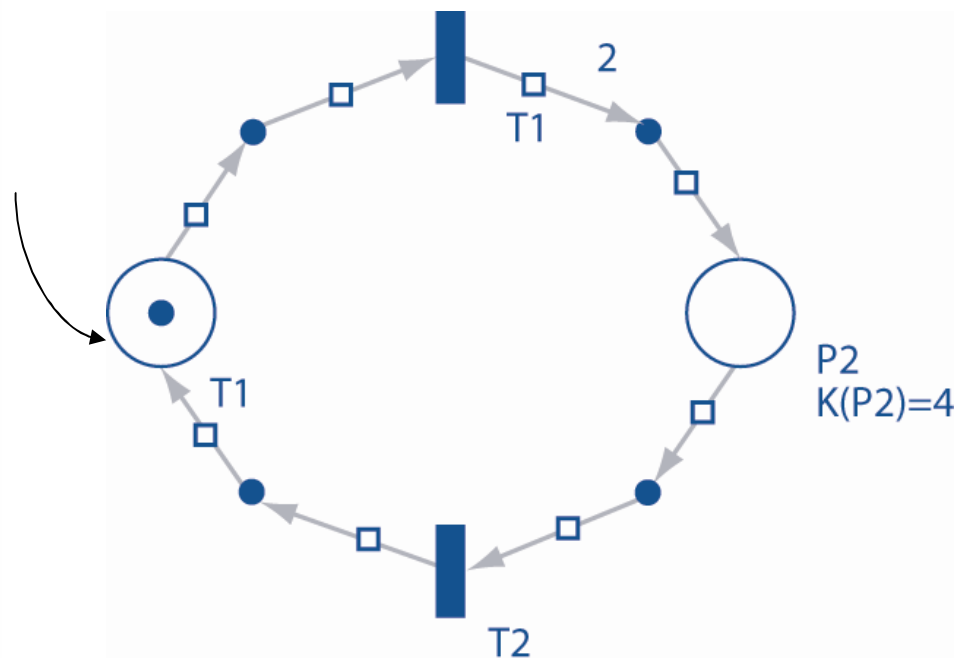
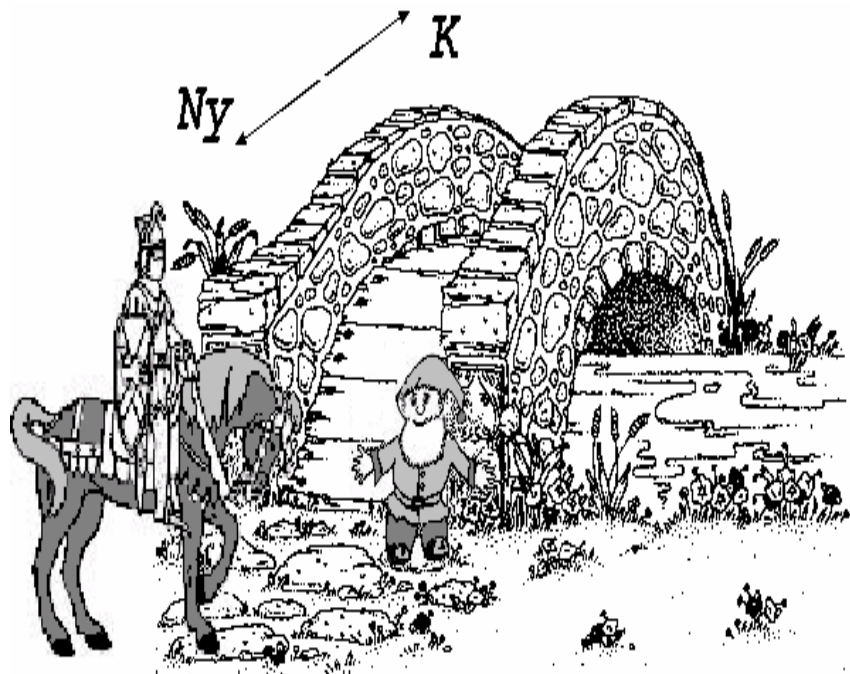

A legegyszerűbben:

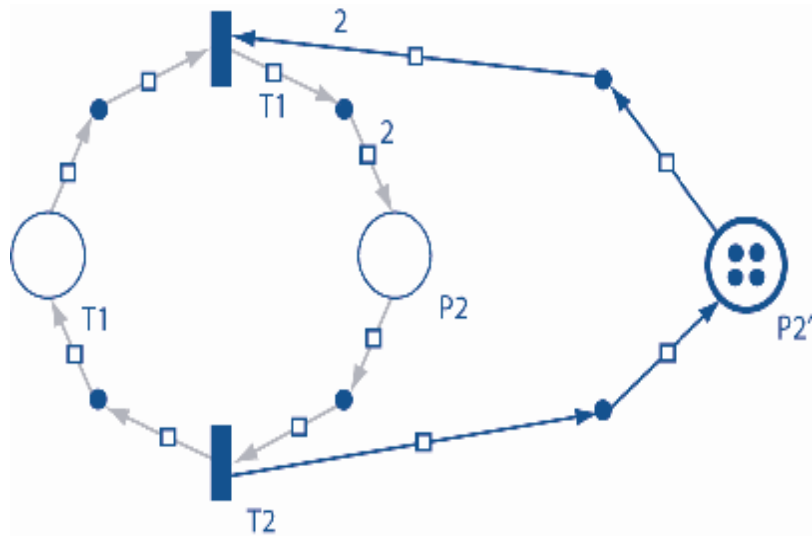

3. példa

A kapacitáskorlát kiküszöbölése

- a kiindulási helyzetben egyetlen tokenünk van, a $P1$ helyen. A $T1$ tranzakció tüzelési feltétele, hogy $P1$ -en legyen token, ezúttal ez teljesül. A $T2$ tranzakció jelenleg nem engedélyezett, hiszen $P2$ -ben nincs token.

- Ha azt akarjuk elérni, hogy a P_2 helyen maximum $k=4$ darab token legyen, be kell vezetnünk egy **adminisztrációs helyet** (P_2'), ahol azt tartjuk számon, hogy a P_2 helyre hány token fér még el (nyugat). Így az adott helyen lévő tokenek számát m -mel jelölve mindig igaz lesz az alábbi összefüggés: $m(P_2') + m(P_2) = k$.

A nemdeterminisztikus működés kiküszöbölése Prioritással

- Tranzíciókhoz rendelt **prioritás**
- Az engedélyezett tranzíciók közül egy alacsonyabb prioritású mindaddig nem tüzelhet, amíg van
  - engedélyezett ÉS
  - magasabb prioritású tranzíció
- **Prioritási szinten belül** továbbra is **nemdeterminisztikus választás!**

Petri hálók bővített formális definíciója

- Petri háló:
- Helyek halmaza:
- Tranzíciók halmaza:
- **Prioritás:**
- Élek halmaza:
- Súlyfüggvény:
- Kezdőállapot:
- PN struktúra:
- PN adott kezdőállapottal

$$PN = (P, T, \Pi, E, W, M_0)$$

$$P = \{p_1, p_2, \dots, p_\pi\}$$

$$T = \{t_1, t_2, \dots, t_\tau\}$$

$$P \cap T = \emptyset$$

$$\Pi : T \longrightarrow \mathbb{N}$$

$$E \subseteq (P \times T) \cup (T \times P)$$

$$w^* : E \longrightarrow \mathbb{N}^+$$

$$M_0 : P \longrightarrow \mathbb{N}^{|P|}$$

$$N = (P, T, \Pi, E, W)$$

$$(N, M_0)$$

Szimuláció Petri-hálókkal

- A Petri-háló tevékenységeit, akcióit olyan elemi (atomi) eseményekre bontjuk, amelyek tovább már nem oszthatóak.
- Esetünkben atomi eseménynek mondunk egy tranzíció tüzelését, így az összetett események a tüzelési szekvenciákat jelentik (az egymás után végrehajtható tüzelések sorozatát).
- Az eseményeket a rendszerben szereplő állapotváltozókkal szimuláljuk.

Petri-hálók számítógépes szimulációjához több dolgot
figyelembe kell venni:

A nemdeterminisztikus viselkedés miatt az
időzítéseket (ál)véletlen módon kell megoldani,
tehát ha több tüzelhető tranzíció is van egy adott
időpillanatban, véletlenszerűen válasszuk ki azt,
amelyik a következő alkalommal valóban tüzelni
is fog.

(Ilyenkor azonban pl. fennáll annak a veszélye,
hogy ha egy tranzíció tüzel, olyan tranzíciók is
tiltottá válhatnak, amelyek az előző lépésben
még engedélyezettek, illetve olyanok válhatnak
engedélyezetté, amelyek korábban tiltottak
voltak)

Tüzelési szekvencia

- Állapotátmeneti trajektória
  - egymást követő tüzelések hatására felvett állapotok
- Tüzelési szekvencia
- $\underline{\sigma} = \langle M_{i_0} t_{i_1} M_{i_1} \dots t_{i_n} M_{i_n} \rangle \rightarrow \langle t_{i_1} \dots t_{i_n} \rangle$
- Ha az összes tranzíció kielégíti a tüzelési szabályt:
  - M_{i_n} állapot M_{i_0} -ból elérhető a $\underline{\sigma}$ tüzelési szekvencia által:
- $M_{i_0} [\underline{\sigma} > M_{i_n}$

A tüzelési szemantika módosítása

- Petri hálók működési nemdeterminizmusának korlátozása
  - Prioritás rendelése a tranzíciókhoz
  - Kapacitás rendelése a helyekhez
  - Tiltó élek bevezetése

Diszkrét rendszermodellezés

-dr. Pataricza András, dr. Bartha Tamás:
Diszkrét rendszermodellezés alapjai
c. előadása alapján

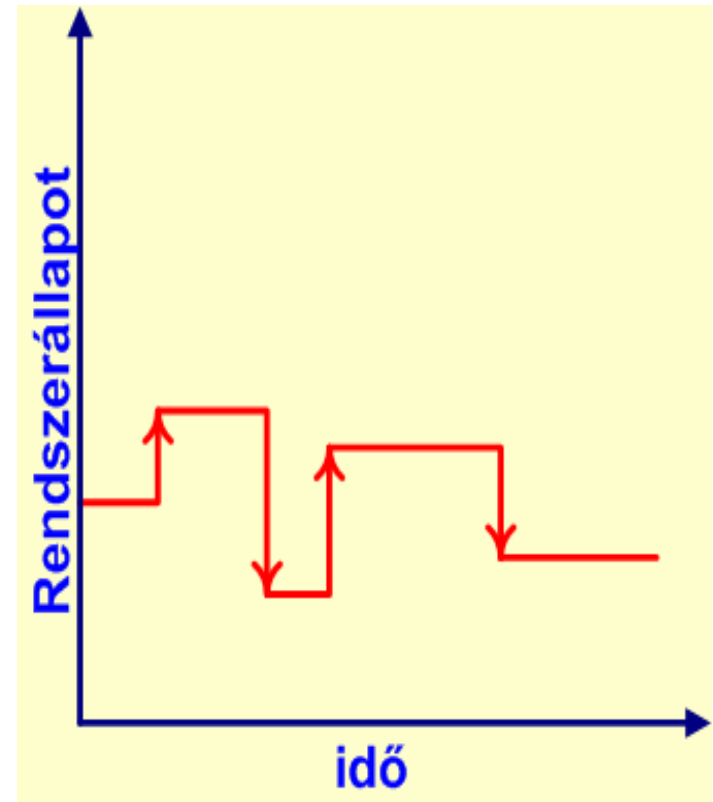

Diszkrét rendszermodellezés célja

- Informatikai rendszerek: jól tagoltak
  - rendszerépítés a komponensek integrációjával
  - elemi komponensek kapcsolata
    - explicit logikai kapcsolat: sorrendiség, ok-okozati függőség
    - implicit függőség: pl. osztott erőforrás használata
- Célkitűzés: minőségi vagy/és mennyiségi analízis

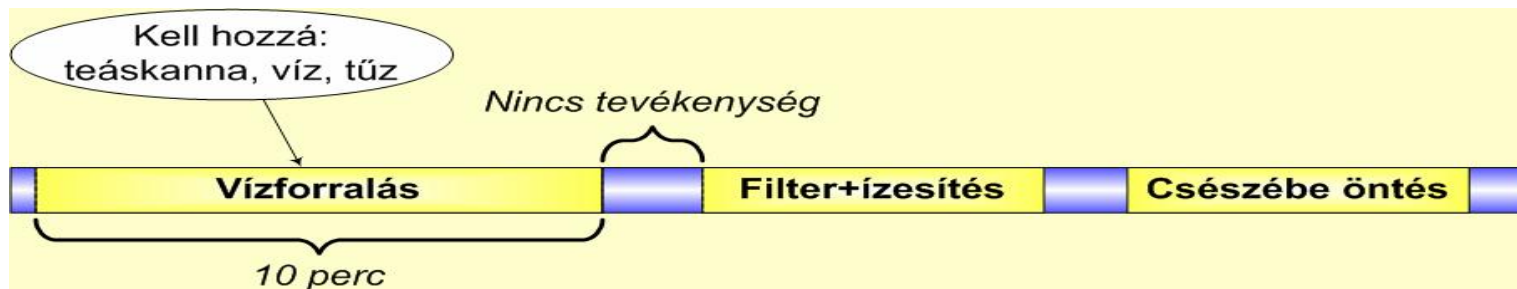
Rendszermodellek felbontása

- Modellezés célja
  - Korreláció: modell $\leftrightarrow$ „valóság”
  - Érthetőség, áttekinthetőség
    - Nem cél a minimális modell
  - A teljes rendszer dinamikája
    - Komponensek modellje egyszerű
    - Bonyolult kölcsönhatások
- Csoportosítás
  - Folytonos
  - Diszkrét
  - értékben
  - időben

Folyamatorientált modellezés

- Elemi tevékenységekből áll
  - Jellemzői:
    - Erőforrást igényel
    - Mennyi ideig tart
  - Folyamat: tevékenységek logikailag rendezett sora
- + járulékos információk:
- erőforrások
  - kölcsönhatások, pl.
  - erőforrás használat

Tevékenységek

- Modellezés hierarchikus és funkcionális
  - (rész)folyamatok
  - tovább nem bontott, elemi lépések → tevékenységek
- Tevékenység
  - elemi lépés
  - felhasznált erőforrások
  - végrehajtási idő
    - determinisztikus
    - sztochasztikus

Tevékenységek modellezése Petri hálóokban

- elemi lépés $\rightarrow$ tranzíció tüzelése
- felhasznált erőforrások $\rightarrow$ bemeneti / kimeneti helyek
- végrehajtási idő
  - determinisztikus $\left. \begin{array}{l} \rightarrow \blacksquare \rightarrow \\ \rightarrow \square \rightarrow \end{array} \right\}$ determinisztikus időzítésű tranzíció
  - sztochasztikus $\left. \begin{array}{l} \rightarrow \blacksquare \rightarrow \\ \rightarrow \square \rightarrow \end{array} \right\}$ exponenciális időzítésű tranzíció

Az engedélyezettséggel kapcsolatban felmerülő kérdések:

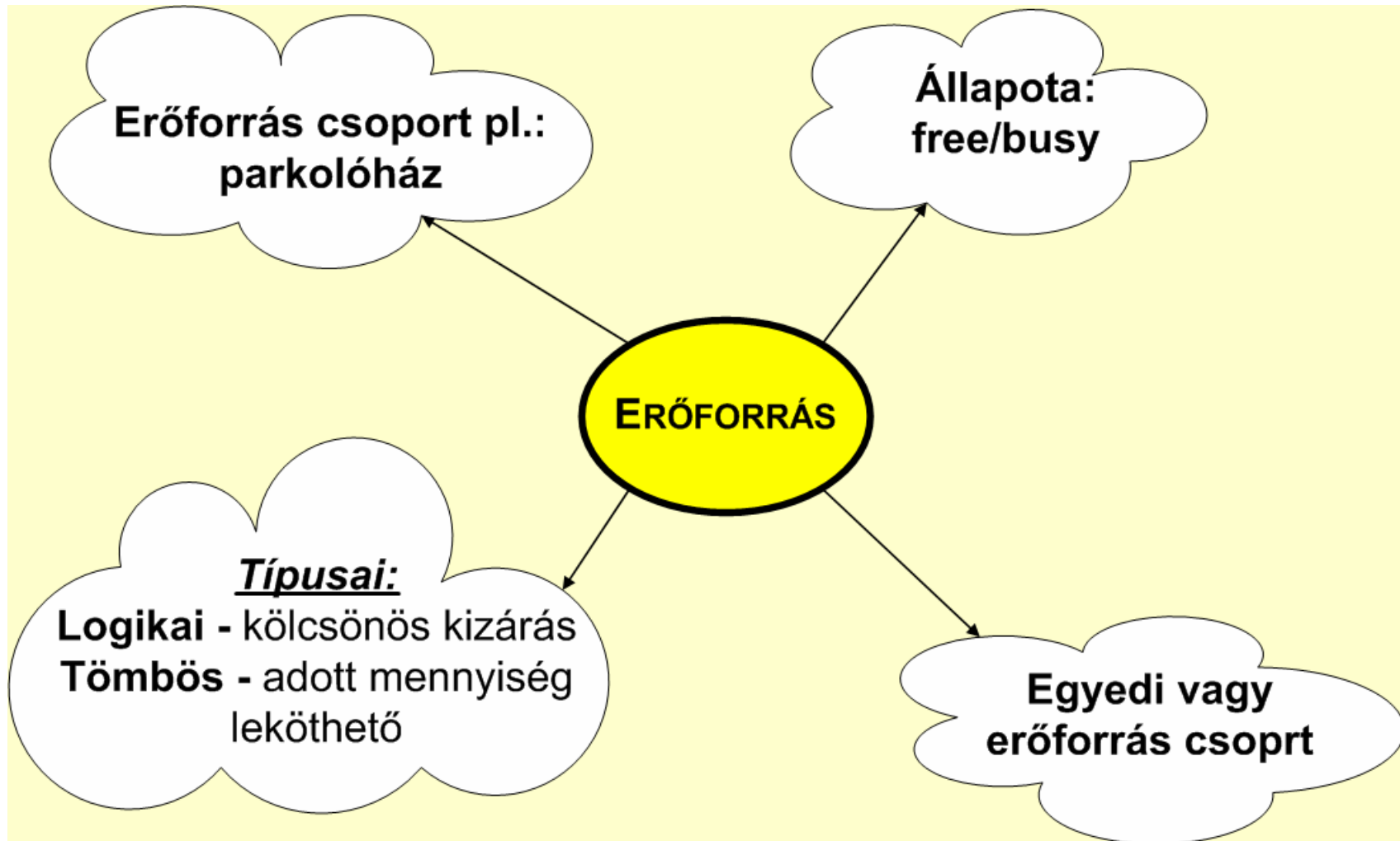
- Időzítetlen tranzíciók „prioritása” nagyobb: előbb tüzelnek
- Engedélyezettség megszűnése: mi lesz a gyújtási idővel?
  - újrainduló (újra sorsol)
  - megőrződő (korábban sorsoltból fennmaradó idő folytatódik)

Sztochasztikus Petri hálók

$$\mathbf{SPN} = (P, T, E, W, M_0, \Lambda)$$

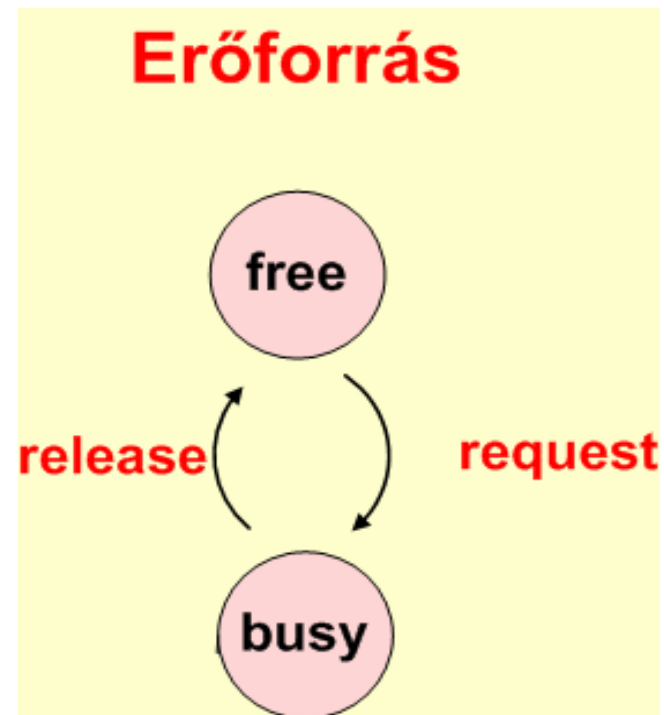
- tüzelési intenzitás $\Lambda : T \rightarrow \mathbb{R}$
- időzítés: τ valószínűségi változó
  - eloszlásfüggvény: $P\{t < t\} = F(t) = 1 - e^{-\Lambda t}$
  - sűrűségfüggvény: $f(t) = \Lambda e^{-\Lambda t}$
- tüzelési szabály változik: intenzitás $\sim$ prioritás
- két exponenciális eloszlás minimuma is az: $\lambda_1 + \lambda_2$
- PT és SPN elérhetőségi gráfja azonos
- időzített elérhetőségi gráf: folytonos Markov lánc

Erőforrások

Erőforrások modellje

- **Állapota**
  - Free
  - Busy
- **Mennyisége**
  - Egy
  - Több

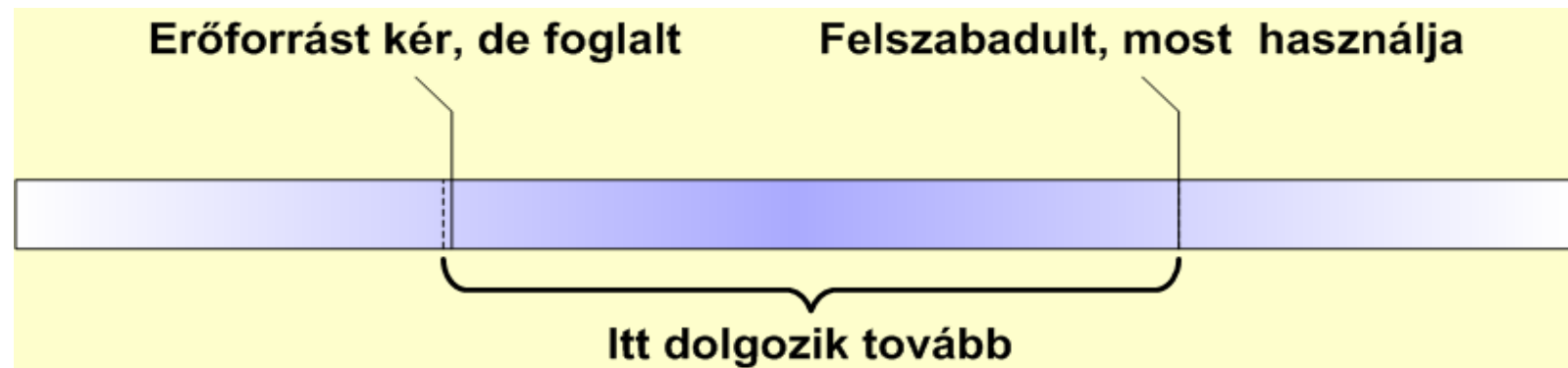

Blokkoló / nem blokkoló erőforrás

- Blokkoló

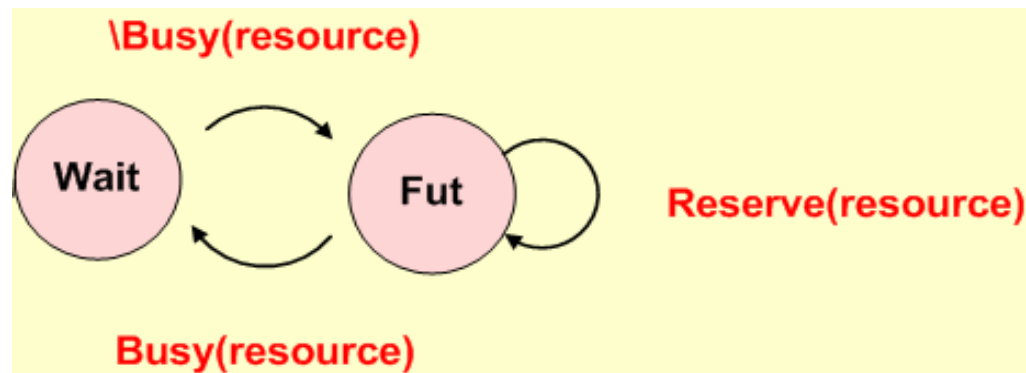

-

Események

- Rendszerszintű modellezésben eseménynek tekinthető:
  - Valamely tevékenység kezdete, illetve vége
  - Az erőforrások állapotváltozása
- Tevékenység mit tud csinálni?
  - Erőforrást foglal: Reserve (resource_list)
  - Erőforrásra vár: Wait (usage_time)
  - Erőforrást elenged: Release (other_resources_list)

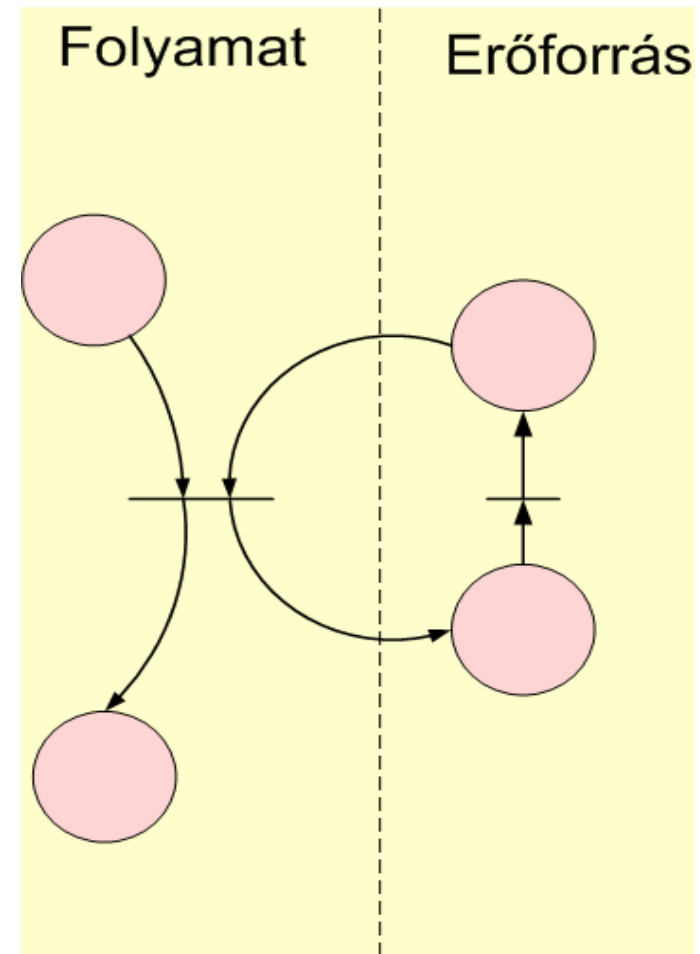
Erőforrás allokáció Petri hálókbán

- Kölcsönös kizárás
- Több darab lefoglalása

Cél:

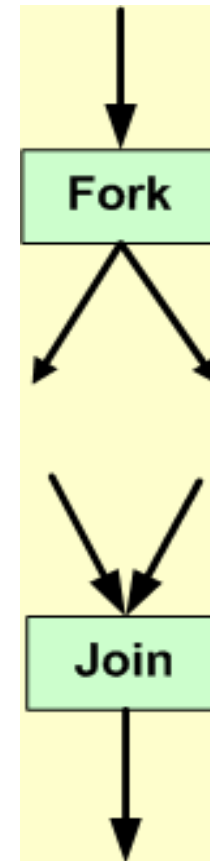
nem a minimális, hanem az

ÉRTHETŐ PETRI HÁLÓ!

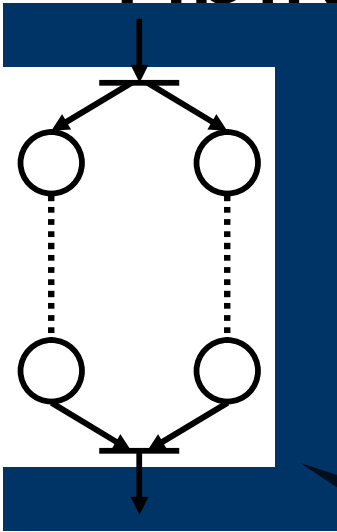

Üzenetek

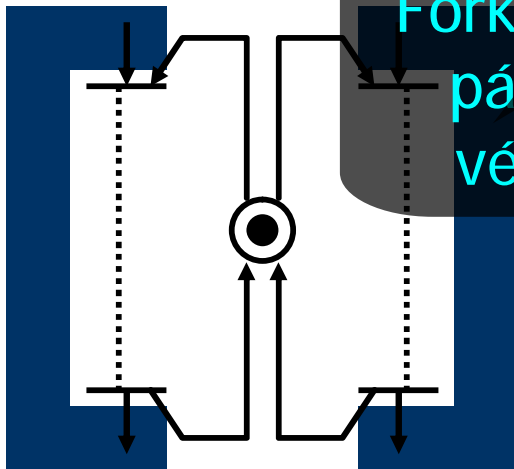
- Szoftverben párhuzamosság
  - FORK - elágazás
  - JOIN - visszatérés
- Kommunikáció biztosítása
  - üzenetekkel
- Wait – egymásra várás

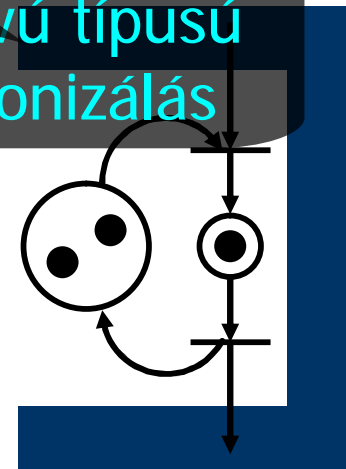
Tipikus modellek konstrukciói

Körkorlátozott erőforrás állapotváltozó kapacitás modellezése

Fork-Join Szemafor típusú devú típusú párhuzamos végrehajtás szinkronizálás

Rendszermodellezés

Modellépítés folyamata:

- a három fő modellelem-fajta:
  - folyamatok, illetve tevékenységek
  - erőforrások
  - a logikailag csatolt folyamatok közti esetleges üzenetek
- felépítése először egyedileg
- majd ezekből a modell összeintegrálása

Rendszermodellezés

Modellépítés elemei:

1. a folyamat modellje (az erőforrás használat, illetve üzenetváltás részletes feltüntetése nélkül)
2. minden egyes erőforráshoz fel építeni
  - a foglalt/szabad állapotot jellemző kétállapotú véges automata modellrészt,
  - valamint az üzenetek pufferjének modelljét
3. a folyamat és erőforrás (illetve az üzenetek pufferje) modelljében a megfelelő állapotátmenetek összevonása

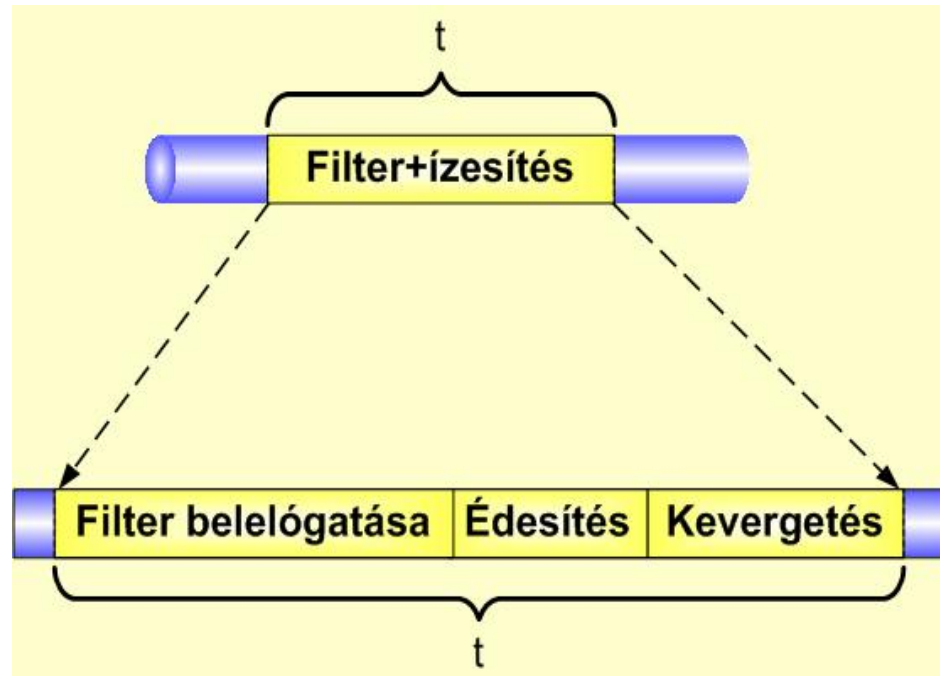
Hierarchikus modellfinomítás

- Elemi eseményeket több részeseményre bontunk fel
- Az új események összideje = a régi esemény ideje

Kibontás

„egy az egyben”
behelyettesíthető

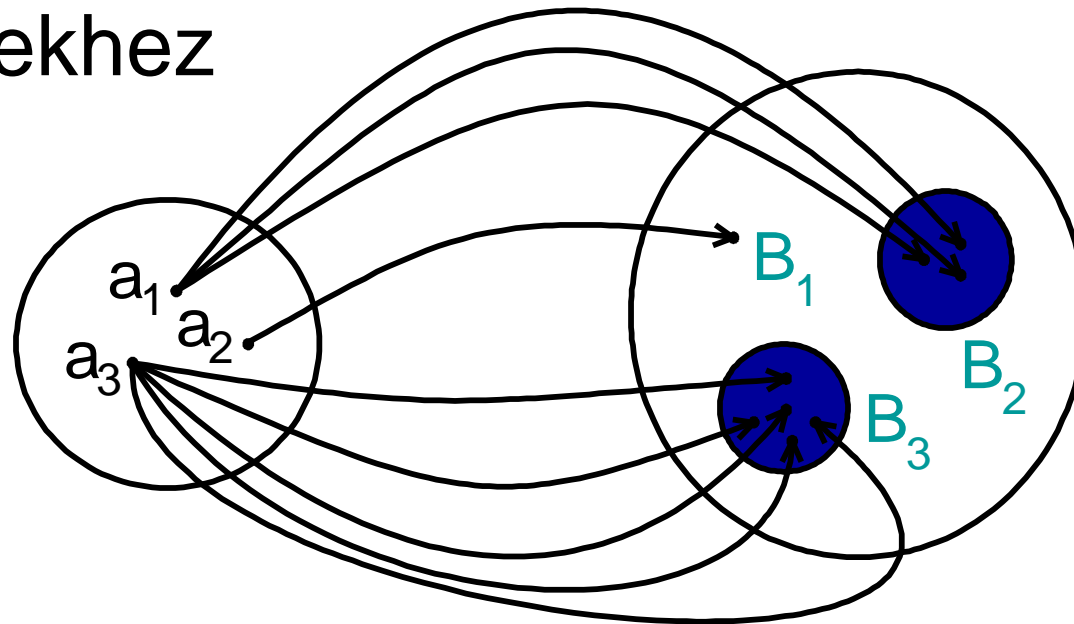
KOMPOZÍCIONALITÁS

Halmazfinomítás

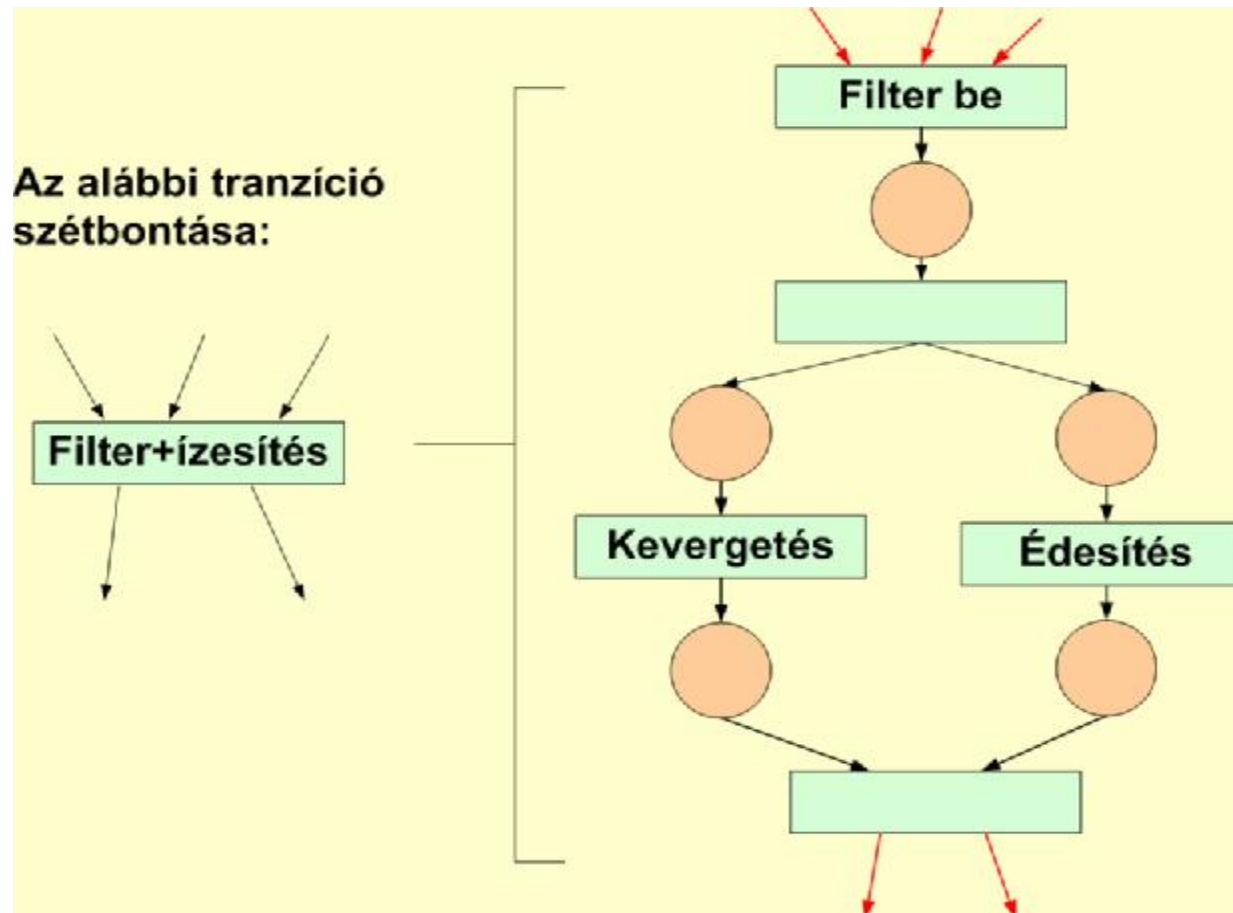
Diszjunkt részhalmazok hozzárendelése
elemekhez

Kompozicionalitás (Petri hálók)

- Egy tranzíciót helyettesíthetünk
- A behelyettesítendő gráf
  - Tranzícióval kezdődjön és végződjön
  - Az eredeti tranzíció be/kimenő élei ezekbe menjenek
- Csak akkor használjuk, ha szükséges
  - Kanalat csak a kevergetésre foglalom
    - eredeti modellben nem részletezett tevékenység
  - Komplexitás megnő

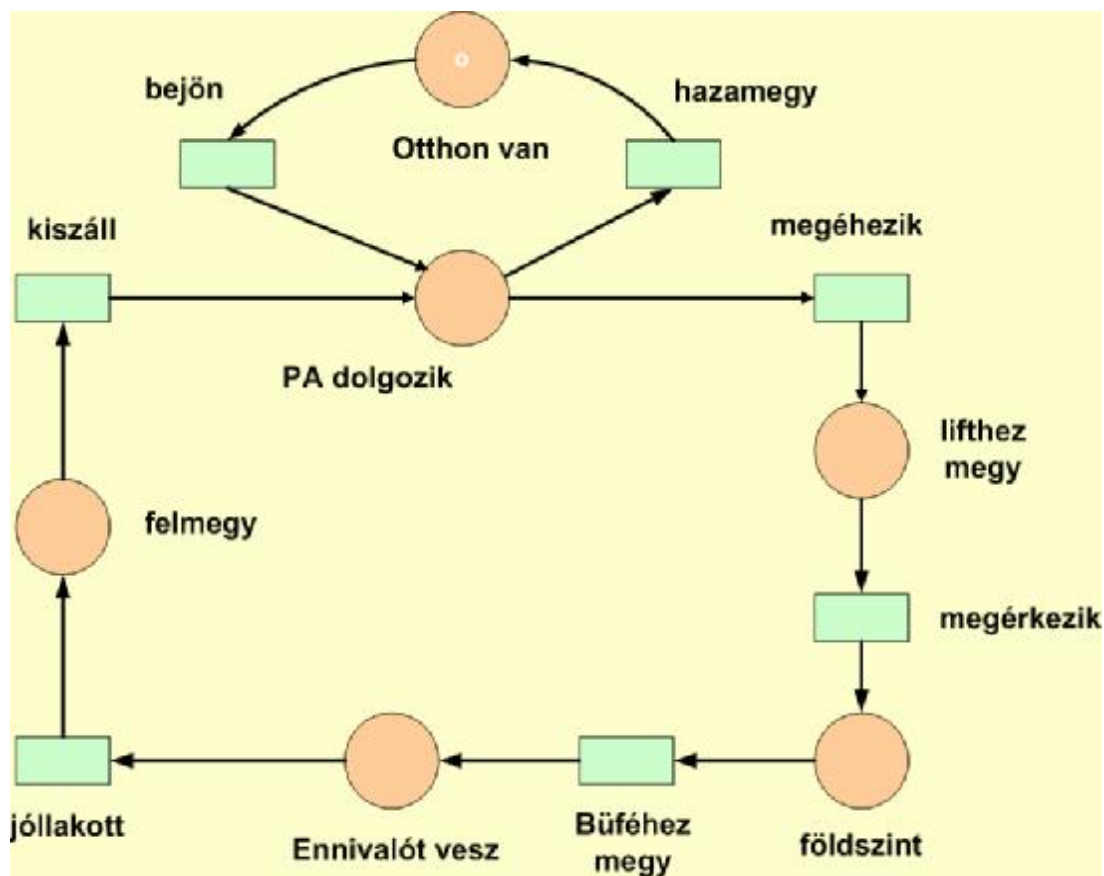
Finomítás Petri hálónál

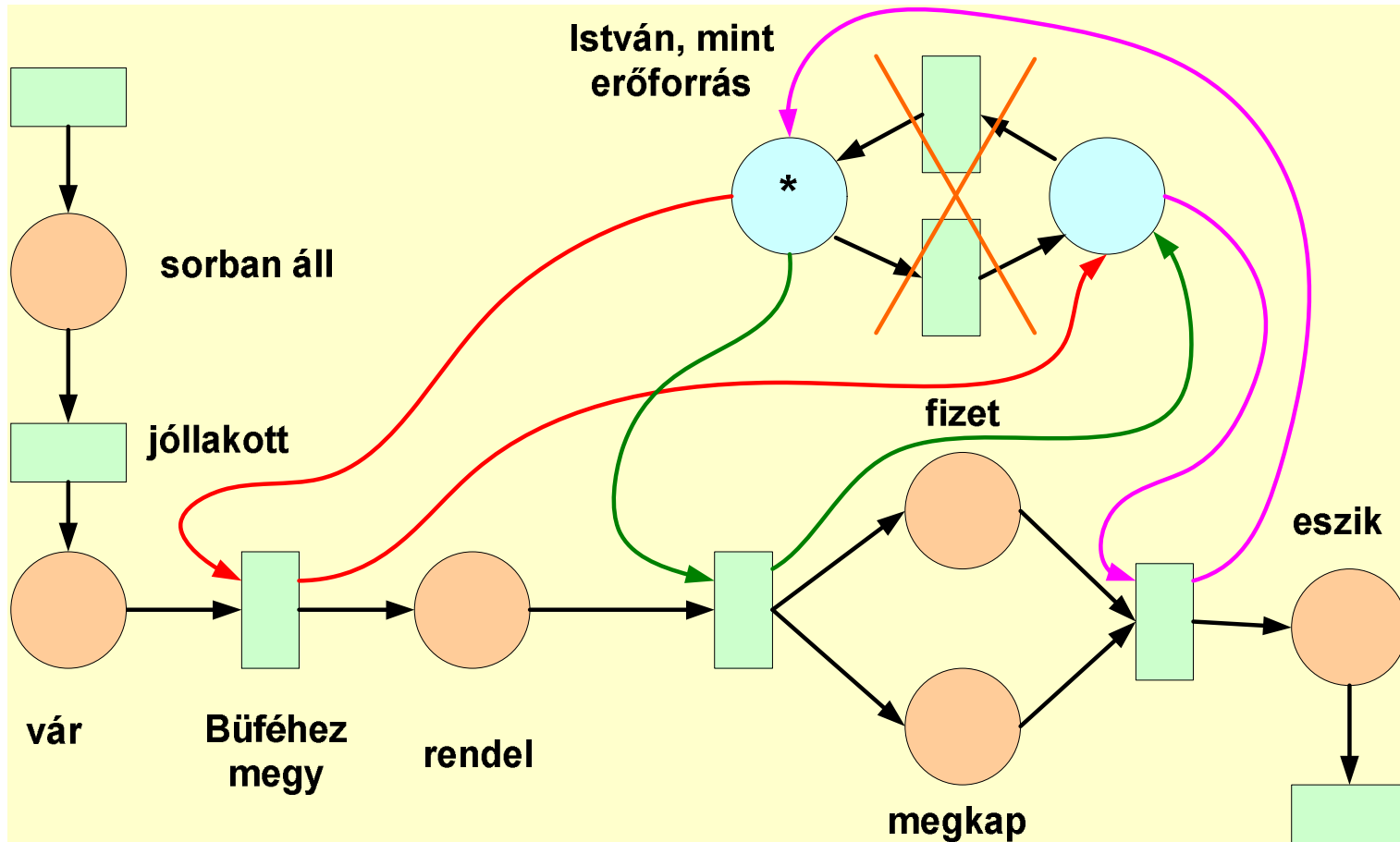
Példa

Uzsonnázás

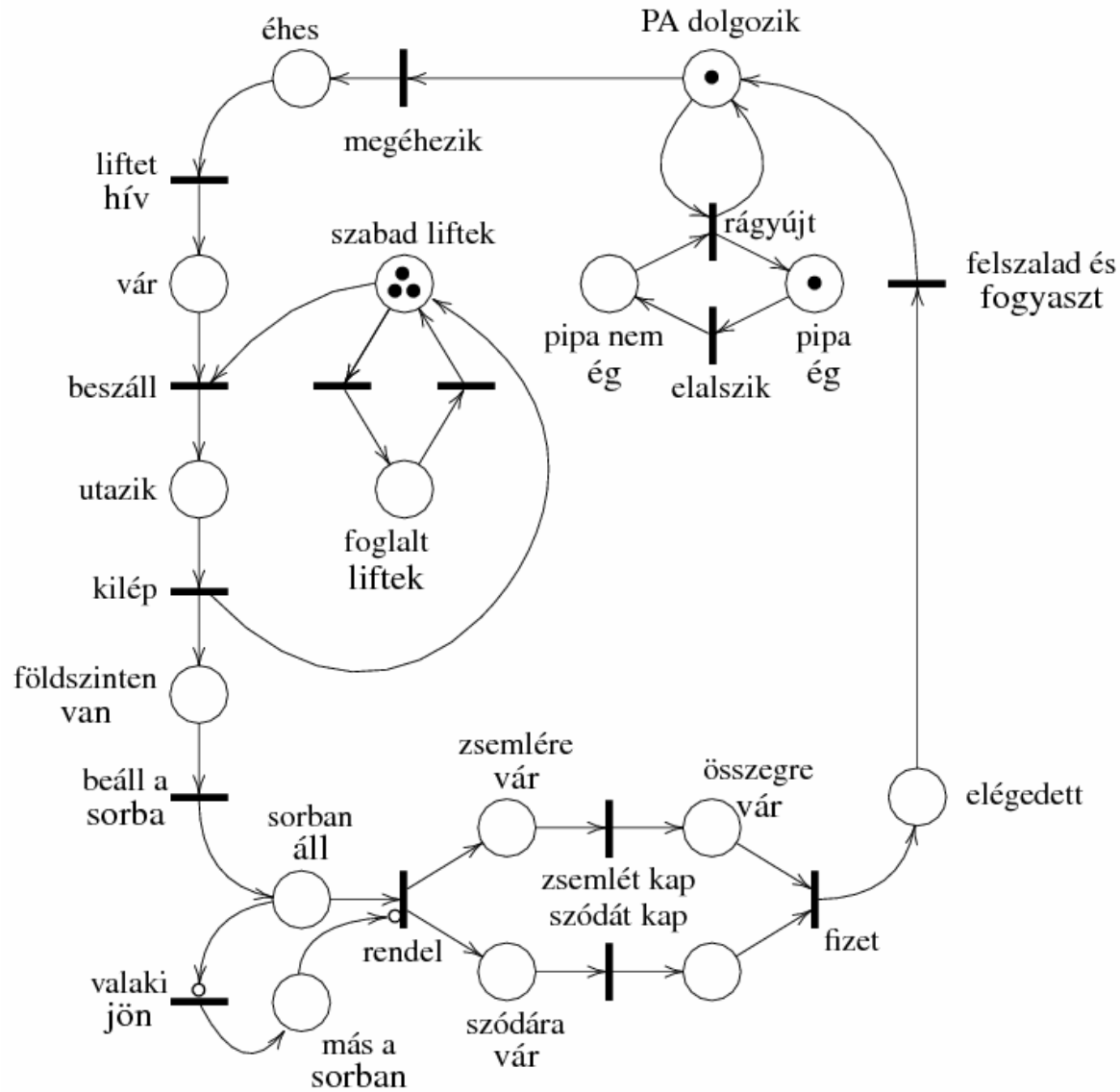
- Erőforrás modellezés
  - professzor (PA)
  - büfés (István)
- Kompozicionalitás
  - étkezés
  - fizetés
- Petri hálónak transzformálása
  - erőforrások kezelése

Erőforrás modellezés

Részletesebb modell

Tiltó él kiváltása

